




Урок 6

Синтаксис. Словосполучення

Будова й типи словосполучень
за способами вираження головного слова





Домашнє завдання

Перевірте себе!

- Урок 5. Вправа 33
- І, П. Захищати(кого?) собаку (дієслівне, керування, просте).
- Дивитися (в що?) в очі (іменникове, узгодження, просте).
- Прибережна (яка?) смуга (іменникове, узгодження, просте).
- Недалеко (від чого?) від озера (прислівникове, керування, просте).
- Підставка (для чого?) для монітора (іменникове, керування, просте).
- Дбати про здоров'я, офіцерське звання, криве дерево, ходити колом, високо сягнути, поспішати додому, чумацька валка, історична пам'ять.
- Ш. Ляси точити – ні пари з уст.

Теоретичний блок

Синтаксис — розділ науки про мову, що вивчає будову та лексико-граматичне значення словосполучень і речень, способи зв'язків, за якими слова поєднуються у словосполучення і речення.

Синтаксис вивчає

Словосполучення

Речення

Словосполучення

Смислове й граматичне об'єднання мінімум двох повнозначних слів на основі підрядного зв'язку, що повніше називають предмети, дії, ознаки, ніж окреме слово

який?
теплий день ⊗

який?
радісний день ⊗

який?
сонячний день ⊗

який?
незабутній день ⊗

Не вважаються словосполученнями

- підмет з присудком: *світить сонце*;
- складені форми майбутнього часу: *буду писати*;
- складені форми вищого і найвищого ступенів порівняння прикметників і прислівників: *найбільш вагомий*;
- слова, що мають між собою сурядний зв'язок: *літо й зима*;
- поєднання службового слова з повнозначним: *біля хати*.



Словосполучення

лексичні

фразеологічні

синтаксичні

За вираженням головного слова:

іменні	←	іменникові	дієслівні	прислівникові
	←	прикметникові		
	←	числівникові		
	←	займенникові		

За способами зв'язку:

прийменникові

безприйменникові

За відношенням між головним і залежним словами:

означальні

додаткові

обставинні

За будовою:

прості

складні

Типи синтаксичного зв'язку у словосполученнях

Узгодження

Залежне слово стоїть у тій самій формі (роду, числа й відмінка), що й головне слово

*ясний ранок
широке поле
зеленої тополі
польові квіти*

Керування

Залежне слово стоїть у тому відмінку, якого вимагає головне слово

*зайти до класу
зустріти друга
написати листа
зустрітися на площі*

Прилягання

Залежне слово — незмінюване (прислівник, дієприслівник, неозначена форма дієслова), приєднується до головного слова тільки за змістом

*їхати верхи
розмовляти голосно
розповідати хвилюючись
бажання перемогти*

У побудові словосполучень, особливо зі зв'язком керування, найвиразніше виявляються національні особливості мови. Наприклад, українською мовою слід казати *згідно із законом* (а не *згідно закону*), книжка *англійською мовою* (а не *книжка на англійській мові*).

Запам'ятайте будову таких словосполучень:

- *пробачте мені* (а не *мене*);
- *мені болить* (а не *мене*);
- *дотримати слова* (а не *слово*);
- *оволодіти знаннями* (а не *знання*);
- *опанувати науку* (а не *наукою*);
- *учитися ремесла* (а не *ремеслу*);
- *зазнати невдачі* (а не *невдачу*);
- *називати на ім'я* (а не *по імені*);
- *сміятися з себе* (а не *над собою*).



Згрупуйте словосполучення залежно від частини мови, якою виражено головне слово; позначте головні та залежні слова.



Знайомий з розповіді, любов до людей,
захист Вітчизни, їхати відпочивати, щастя жити,
вірити людям, пізно ввечері, сильний вірою, гарний
собою, розповідь про нього, плавати на катері,
повертаючи книгу.

Згрупуйте словосполучення залежно від частини мови, якою виражено головне слово; позначте головні та залежні слова.



Перевірте себе!

⊗ ^{з чого?} Знайомий з розповіді, ⊗ ^{до кого?} любов до людей,

⊗ ^{чого?} захист Вітчизни, ⊗ ^{навіщо?} їхати відпочивати,

⊗ ^{яке?} щастя жити, ⊗ ^{кому?} вірити людям, ^{коли саме?} пізно ввечері, ⊗

⊗ ^{чим?} сильний вірою, ^{який?} гарний собою, ⊗ ^{про кого?} розповідь про нього,

⊗ ^{на чому?} плавати на катері, ⊗ ^{що?} повертаючи книгу.

Іменні (іменникові)

любов до людей
захист Вітчизни
щастя жити
розповідь про нього

Іменні (прикметникові)

знайомий з розповіді
сильний вірою

Іменні (займенникові)

гарний собою

Іменні (числівникові)

Перший за списком

Дієслівні

їхати відпочивати
вірити людям
плавати на катері
повертаючи книгу

Прислівникові

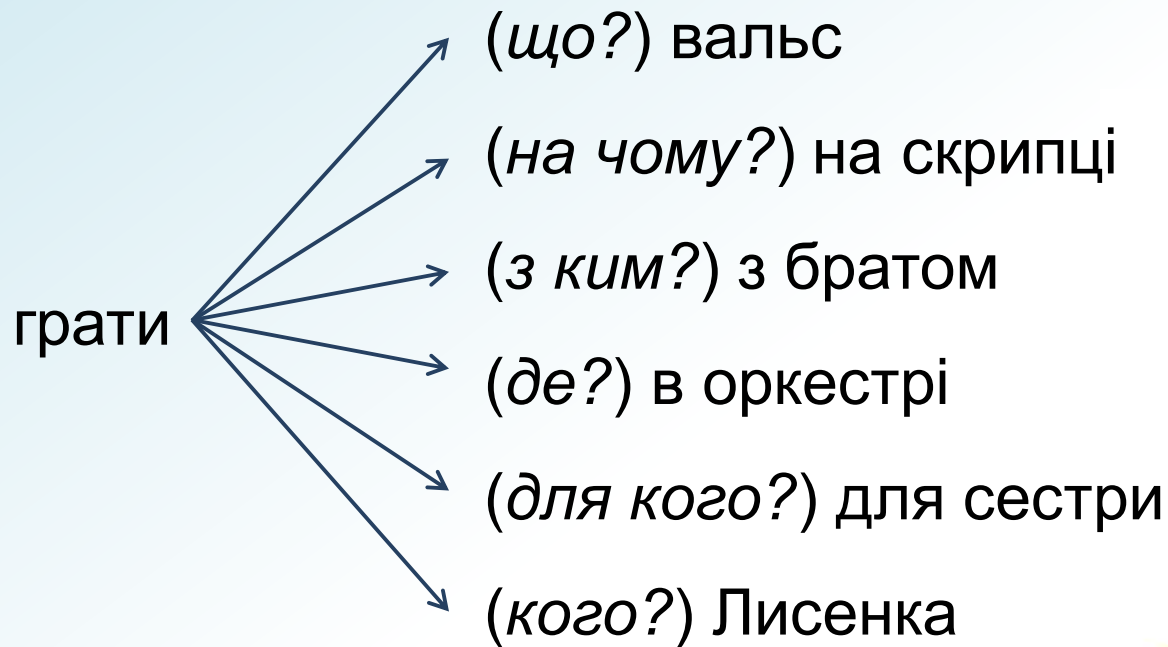
пізно ввечері



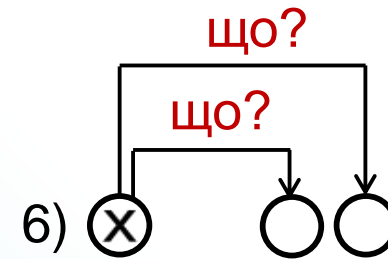
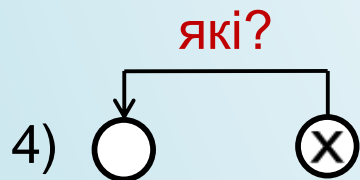
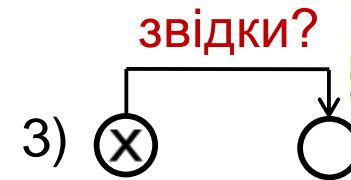
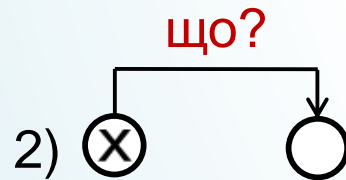
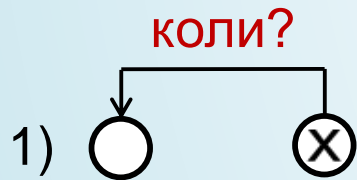
На основі поданих слів способом керування утворіть словосполучення.

Розповідати, виховувати, працювати, стояти, написати.

Зразок:



Із поданих прислів'їв випишіть словосполучення,
які відповідали б схемам:

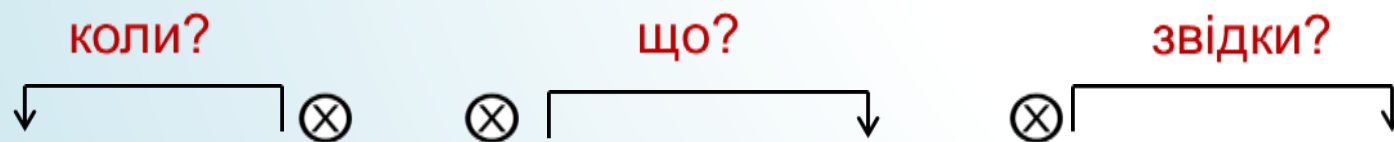


Не кукурікай, поки не вийшов з лісу. Велич має скромність. Справжні коштовності не брязкотять. Добро завжди вчасне. Доброго вчинку не відкладай. Про себе не говори ні доброго, ні поганого.

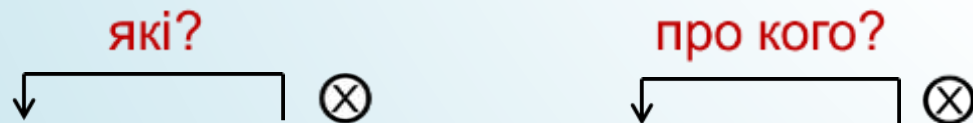
Із поданих прислів'їв випишіть словосполучення, які відповідали б схемам:



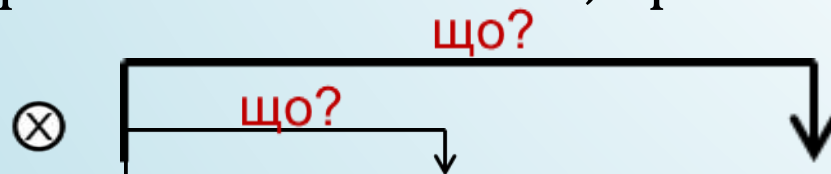
Перевірте себе!



Поки не вийшов; має скромність; не вийшов з лісу;



справжні коштовності; про себе не говори;



не говори ні доброго, ні поганого.



Перекладіть українською мовою. Запишіть попарно лише ті словосполучення, в яких під час перекладу змінюються прийменники.

Любовь к человеку
стремление уехать
отдыхать после работы
шестой по списку
повесть о героях
сильные духом
каждый из нас
уважение к старшим
перестройка во всем
рассказать об учебе
действовать согласно приказу
пришел по вызову

любов до людини
прагнення поїхати
відпочивати після роботи
шостий за списком
повість про героїв
сильні духом
кожен із нас
повага до старших
перебудова в усьому
розповісти про навчання
діяти згідно з наказом
прийшов за викликом

Перекладіть українською мовою. Запишіть попарно лише ті словосполучення, в яких під час перекладу змінюються прийменники.

Перевірте себе!

Любовь к человеку – любов **до** людини
шестой по списку – шостий **за** списком
повесть о героях – повість **про** героїв
уважение к старшим – повага **до** старших
перестройка во всем – перебудова **в** усьому
рассказать об учебе – розповісти **про** навчання
действовать согласно приказу – діяти згідно **з** наказом
пришел по вызову – прийшов **за** викликом



Замініть словосполученнями подані вислови.

зошит, призначений для розв'язання хімічних задач

стіл, у якого три ніжки

одяг, який надягають у свята

прийду, коли настане десята година

**— Чи всі словосполучення ви
утворили відразу й без помилок?**



Замініть словосполученнями подані вислови.

Перевірте себе!

Зошит, призначений для розв'язання хімічних задач – **зошит з хімії**;

стіл, у якого три ніжки – **триногий стіл**;

одяг, який надягають у свята – **святковий одяг**;

прийду, коли настане десята година – **прийду о десятій**.

